

הלכות תפילת המנחה סימן רלב

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק יא]

היגיו סעודת כל אָנְדָם²² וכו', שְׁמָא יִמְשָׁדָם²³ וכו', לְמוֹד קָדָם תְּפִלַּת שְׁחִירָתָא²⁴, וְהוּא הִדִּין הָקָא בְּשִׁמְיָע זְמַן מְנַחָה קְטָנָה²⁵.

22) וכן סעודת שבת ויום טוב, כתב להלן (ס"ק כד) שנחשבת כסעודה קטנה. וראה מה שכתבנו שם.

23) ולענין סעודה גדולה, כתב להלן (ס"ק כט ו-לג) טעם נוסף לאסורה קודם התפילה שיש לחשוש לשכרות.

24) שם כתב השו"ע שאסור ללמוד משהגיע זמן תפילת שחרית, ואם רגיל להתפלל בבית הכנסת מותר ללמוד קודם התפילה, שזכות הרבים דבר גדול הוא, ואם לא ילמוד עכשיו, יתבטלו ולא ילמודו אחר כך. וכל זה הוא רק אם לא יעבור זמן תפילה, אבל אם יעבור זמן תפילה, כתב במשנב לעיל (סי' קו ס"ק ח) שאף אם התחיל חייב להפסיק, והמבטל תפילה משום לימוד, אפילו לומד עם אחרים כל היום, כאילו לא למד. וכן מי שיש לו מנין בביתו, כתב לעיל (סי' פט ס"ק לב) שמותר לו ללמוד קודם התפילה, שודאי יזכיר לו כשיבואו להתפלל אצלו.

25) אבל ללמוד סמוך למנחה קטנה [ועדיין לא הגיע זמנה], כתב בשעה"צ (ס"ק ח) שלכאורה מותר ללמוד. ולענין ללמוד סמוך לזמן תפילת ערבית, הוסיף במשנב לקמן (סי' רלה ס"ק יז) שאדרבה מצוה ללמוד. וראה מה שכתבנו שם.

אמנם, ללמוד חצי שעה קודם זמן בדיקת חמץ, כתב לקמן (סי' תלא ס"ק ז) שיש אוסרים ויש מתירים. וללמוד חצי שעה קודם הדלקת נר חנוכה, סתם בשעה"צ לקמן (סי' תרעב ס"ק יד) להחמיר, שלא ללמוד חצי שעה קודם צאת הכוכבים, וראה עוד מה שכתבנו שם.

ולענין אמירת שלום, שמבואר בשו"ע לעיל (סי' פט ס"ב) שאסור לומר קודם שחרית, כתב הפמ"ג (שם א"א ס"ק ו) שקודם מנחה מותר.

[שעה"צ ס"ק ח]

כְּמוֹ שֶׁם בְּסִימָן פֶּט, עֵינֵי שֶׁם בְּמִשְׁנֵה בְרוּךְ²⁶.

26) אמנם במשנב שם (ס"ק ל) כתב, שאפילו אם התחיל אחר שהגיע הזמן, שוב אינו פוסק. והגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ב ס"ט) הסתפק אם דין זה שייך גם כשלומד ספרי הלכה וכדומה; אין קשר בין דין לדין, וניתן להפסיק ביניהם, או שכיון שכבר התחיל ללמוד, אינו צריך להפסיק מלימודו.

[משנב ס"ק יג]

אֶפְלוּ הַתְּחִיל אַחַר שְׁהִיגֵעַ כְּבָר זְמַן מְנַחָה גְדוּלָה²⁷ וכו', וְאִף שִׁיש שְׁהוּת הַרְבֵּה עֲדִין עַד הָעֶרְבֹב²⁸, דְּעָקֵר זְמַן מְנַחָה הוּא מְמַנְחָה קְטָנָה וְלִמְעָלָה²⁹.

27) וכשהתחיל לאכול קודם תפילת שחרית, כתב לעיל (סי' פט ס"ק כט) שהסכמת האחונים שיפסיק מיד כשיגיע הזמן [אף שהתחיל בהיתר], ובטעם הדבר, כתב שם (ס"ק כח) משום שהסמיכו חכמים איסור זה על הפוסק "לא תאכלו על הדם".

28) ואם לא הפסיק מפני שחשב בדעתו שלא יעבור הזמן, ועבר הזמן, כתב לעיל (סי' קח ס"ק כג) שיש לה תשלומין, כיון שלא ביטל את התפילה בשאט נפש.

29) אמנם לקמן (סי' רלג ס"ק א) ובשעה"צ שם ס"ק ו' ובמשנב סי' רלד

ס"ק ב' ובשעה"צ שם ס"ק א) הביא שיש הסוברים שיעקר זמנה הוא ממנחה גדולה ואילך.

ואף שמבואר בשו"ע לקמן (סי' תרנב ס"ב) שלצורך מצוה דרבנן אינו פוסק אפילו כשהתחיל באיסור אם עדיין יש שהות לקיימה, כתב הרע"קא (בגליון השו"ע על המג"א ס"ק ט) שלענין מנחה יש להחמיר יותר, שיעקר זמן מנחה הוא בתחילת זמן מנחה קטנה, כלומר שתיים וחצי קודם השקיעה, שאז היו מקריבים קרבן תמיד ברוב הפעמים, ולא היו רגילים לאחרה.

ולענין מי שמחויב בתפילת תשלומין, והתחיל לאכול לאחר התפילה הראשונה, כתב לעיל (סי' קח ס"ק י) שאפילו אם התחיל לאכול כשהגיע זמנה, יש אומרים שאינו מפסיק, ויש אומרים שיפסיק משום שצריך להסמיך את התפילה השניה לראשונה, ומשמע שם שכך הכריע למעשה.

[משנב ס"ק כ]

מְקַרְי הַתְּחִלָּה מְשִׁיתִיר אֲזוּרוֹ אִף קָדָם נְטִילָה³⁰.

30) ואם התחיל לאכול קודם תפילת ערבית, כתב הרמ"א לקמן (סי' רלה ס"ב) שאפילו אם נטל ידיו צריך להפסיק [אם לא בירך על נטילת ידיו]. ובטעם הדבר, כתב במשנב שם (ס"ק כד), שכיון שזמנה כל הלילה, חוששים שמא יפשע ויסמוך על אריות הלילה.

[משנב ס"ק כז]

וְעַל יְדֵי זֶה רְגִיל הַדְּבָר הַלְּמַשְׁקָא³¹.

31) ולענין מה שנהגו באיזה מקומות שאחר מנחה של יום טוב ראשון קובעים עצמם לשתות ונמשך לפעמים עד הלילה, כתב לקמן (ריש סי' תרטט) שאינו כדון מכמה טעמים, ואחד מהטעמים כיון שאסור לאכול קודם קריאת שמע של ערבית, אלא שסיים שיש ללמד עליהם זכות, שכיון שהם רבים 'מדכרי אהרדי', וראה עוד מה שכתבנו שם.

וגדר 'מדכרי אהרדי', הורה הגר"ש אלישיב (שיעורי מרן הגר"ש אלישיב ברכות ד, ב) שאף שהם שניים שייך לומר שמדכרי אהרדי, והוסיף שאף אם אוכל עם בני ביתו מותר, אך ילדים קטנים לא מועיל לזה, וכן אם אוכל רק עם אשתו לא מועיל, שנחשב כאחד.

וכן מה שנהגו לעשות קידוש בבית הכנסת בשמחת תורה קודם מוסף, דעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פני' הע' נב) שכיון שאוכלים רק מיני תרנגול, וגם שיש רבים מדכרי אהרדי, מותר, ואפילו אם אוכלים יותר מכביצה. והוסיף (ח"ג שם). שגם אותם יחידים שהולכים בשמחת תורה לקדש בביתם יכולים לסמוך על זה שיש זמן קבוע לתפילה, וראה שעה"צ סי' רלה ס"ק יט. וראה מה שכתבנו לעיל ס"ק יא.

[ביה"ל ד"ה ואם התחיל]

וּבְאֲרֵךְ אֶלְהוֹ בְּפָקֵק אַ דְּבִרְכּוֹת מִשְׁנֵה ג' חוּלְקֵי עַל זְהָ³² וכו', יְפִסִּיד הַתְּפִלָּה בְּצִבּוּר³³.

32) שם כתב שכשהיא מצוה בעצם, רק שחז"ל לא הטריחוהו להפסיק, אם טורח ועושה, הרי זו מצוה מן המובחר.

ואם עושה כן לסייג וגדר שלא יבוא לידי איסור, כתב השו"ע הרב (סי' לב ס"ח) שכיון שעושה מחמת סייג, לא נקרא הדיוט.

ולענין מצות ישיבת סוכה, כתב בביה"ל לקמן (סי' תרלט ס"ז ד"ה הדיוטות) שנקרא הדיוט דוקא כשפטור מהסוכה בעת הישיבה בה, וכגון מצטער או כשיורדים גשמים שרבו הראה לו שאינו רוצה בו, אבל מי שפטור מחמת הטיחה לחזור לסוכה כגון אחרי שפסקו הגשמים שלא הטיחו אותו לחזור לסוכה, אינו נחשב להדיוט, שלא גרע משותה מים בסוכה שאף שפטור הרי זה משובח.

33) אמנם אם עדיין לא התחיל את הסעודה, גם אם אין לו עכשיו מנין לתפילה, כתב הכף החיים (ס"ק לא ו) ש"צ ס"ק סז) שאסור לו להתפלל ביחידות כדי שיוכל להשתתף בסעודה.

הלכות תפלת המנחה סימן רלב

קמו באר הגולה

ג' שם וקבא אחר
 צבא ודלשא בתרא
 הוא קריף שם
 ודקבאם בקור ו
 תפלה תפלה
 והגות מומי שכן
 טיה נגה ר מאיר
 ד תוספות וראש
 הרין משמשות
 הטמרא שם ודקבא
 לח ה שם בקמרא ט
 ו רבנו יצחק

לדין ולא לאכל אפלו (ג) (יא) סעודה קטנה (יב) סמוך למנחה גדולה. (יג) *ואם (ד) התחיל (יד) באחת מקל אלו אינו מפסיק אף-על-פי שהתחיל באסור, והוא שיחא שהות ביום להתפלל אחר שיגמר סעודתו או מלאכתו, אכל (טו) אם אין שהות להתפלל אחר-כך צריך (טז) להפסיק מיד. (יז) הויאמימי התחלת הספרת, משיניח סודר של ספרים על ברקיו; והתחלת מרחץ, משיפשט לבושו העליון; והתחלת ברסקי, משיקשר בגד בין כתפיו בדרך הברסקים; והתחלת דין: (יח) אם היו עסוקים בו, משינתחילו בעלי-דינים לטען, ואם לא היו עסוקים בו, (יט) משינתעטפו הדינים, וילדין משישבו אדעתא לדון. והתחלת אכילה, (כ) משיטל (ו) ידיו: הגה *ויש חולקים וסבירא להו (כא) דסעודה קטנה (כב) מתר, ואינו אסור רק בסעודת (כד) נשואין או מילה (טור בשם ר"ח).

באר היטב

שעה קדם הזמן דאסור באכילה ומתר בלמוד כדי שלא יחא יושב ובטל חצי שעה, אכל כשהגיע הזמן אסור ללמוד אא"כ במקום שיש צבור, ע"ל סי' טט סי' מ"א: (ד) התחיל. אפלו אחר מנחה גדולה אין מפסיקין אפלו כשיגיע זמן מנחה קטנה, ואם התחילו סמוך למנחה קטנה מפסיקין אפלו יש שהות. וכל הפטור ומפסיק נקרא קריט, עמ"א: (ה) להפסיק מיד. אפלו עוד היום גדול, כל שיוצע שתמשך סעודתו עד שתחשף צריך להפסיק מיד, ואפלו התחיל בהתר מפסיק, מ"א: (ו) ידיו. ולמי שנגיל להתייר אודו בשעת אכילה, משתייר אודו

באור הלכה

דסבירא לה שבכל מלאכה אסור, ובמקום הצורך יש לסמוך להקל: * ואם התחיל וכו' אינו מפסיק, וכל שאין צריך להפסיק ומפסיק נקרא הקדוט ומ"א בשם ירושלמי. ובאגרות אלהיו בפרק א דברכות משנה ג חולק על זה, ועין שם מה שכתב על דעת הירושלמי הזה. ונראה פשוט דאף למגור אברהם, במקום דמן הדין יש להפסיק, כגון שהתחיל בזמן מנחה קטנה, ורק שאנו סומכין על קריאת השמש, המחמיר בזה בנדאי לא נקרא הקדוט. ובעינינו כל ה"כ שאמרו שאינו מפסיק הוא אפלו אם על-גדולה יפסיק. והפלה בצבור⁸³ אינו מחייב מדינא, דלא אטרחוהו רבנן בדיעבד כיון שיש לו שהות להתפלל אחר-כך: * ויש חולקים וסבירא להו דסעודה קטנה מתר וכו'. עין במשנה ברורה, דסמוך למנחה קטנה גם לדעה זו אסור אפלו סעודה קטנה, ועין בבאור הגר"א שכתב דהעקר בדעה זו. ועל-כך נראה דאף מי שאינו רוצה לסמוך על המנהג שנהגו להקל המבאר בהנה"ה לקמיה, אין לו להתחמיר רק בדעה זו הממצעית, אבל לא כל-כך בדעה

משנה ברורה

(יא) סעודה קטנה. הינו סעודת כל אדם⁸² ויסעודה גדולה הוא של נשואין ומילה, והטעם, דחישנין שמא ימשך⁸³. ודין אסור אכילה או מלאכה קדם מעריב יתבאר בסימן רלה סעיף ב. ולענין להתחיל ללמוד קדם תפלת המנחה, עין לעיל בסימן פט סעיף ו לענין למוד קדם תפלת שחרית⁸⁴, (ב) והוא הדין ה"כא כשמיגיע זמן מנחה קטנה⁸⁵: (יב) סמוך למנחה גדולה. עין לעיל בסעיף-קטן ז במשנה ברורה: (יג) ואם התחיל וכו'. (ט) אפלו התחיל אחר שהגיע כבר זמן מנחה גדולה⁸⁷, ואפלו אחר-כך, כל שלא הגיע עדין החצי-שעה שקדם מנחה קטנה ודאלו כשהתחיל (י) בזה החצי-שעה מפסיק (יא) כשיגיע זמן מנחה קטנה, ואף שיש שהות הרבה עדין עד הערב⁸⁸, דעקר זמן מנחה הוא (י) ממנחה קטנה ולמעלה⁸⁹. ועין לקמן בהג"ה מה שעכשו נוהגין להקל: (יד) באחת מקל אלו. הינו (יג) אפלו התחיל גדולה, וכהאי גוונא בשאר דברים, כאשר הוזכרו בפתיחה, דבדאי יש לחש בהו שמא ימשך הרבה, אפלו הכי אינו מפסיק, כיון שיש שהות להתפלל אחר שיגמר סעודתו או מלאכתו: (טו) אם אין שהות. אפלו (ד) התחיל בהתר מפסיק: (טז) להפסיק מיד. הינו אפלו עוד היום גדול, כל שיוצע שתמשך סעודתו או מלאכתו עד (טו) שתחשף צריך להפסיק מיד, שמא ישכח ויעבר הזמן לגמרי: (יז) ומאימתי התחלת וכו'. קאי אמה שכתב לעיל "ואם התחיל" וכו': (יח) אם היו עסוקים. פרוש, שכבר ישבו בדינין אחרים: (יט) משינתעטפו. ש"כ היו נוהגים מלפנים כשיושבין בדיון, משום ששיכינה שונה עמהם [ב"י]: (כ) משיטל ידיו. ומי שנגיל להתייר אודו בשעת אכילה, (יז) מקרי התחלה משתייר אודו אף קדם גטילה⁹⁰: (כא) דסעודה קטנה. וילדיהו, תספרת דידן נמי שרי סמוך למנחה גדולה [ואינו אסור אלא תספרת של בן-אלעשה שהיא מלאכה גדולה, כמבאר בגמרא]; ומרחץ, דוקא כלא מלתא דמרחץ אסור אז, אבל להדיע בעלמא שרי; וברסקי, דוקא ברסקי גדולה; ודין, דוקא התחלת דין, שצריך לזה שהיה הרבה וחישנין שמא ימשך ע"ל-גדולה וזמן, אבל גמור דין שרי: (כב) מתר. הינו סמוך למנחה גדולה, ואחר מכן עד סמוך למנחה קטנה, (יח) אבל סמוך למנחה קטנה, שהוא מתחלת שעה עשירית ולמעלה, גם לדידהו אסור (יט) בכל אלה, ואפלו בדיעבד אם התחילו אז מפסיקין (כ) כשיגיע הזמן דמנחה קטנה: (כג) ואינו אסור וכו'. הינו, לדידהו אינו אסור להתחיל סמוך למנחה גדולה אלא סעודה גדולה, דבדידהו דוקא שצריך שהיו רב על-כן חישנין שמא ימשך הרבה עד שיעבר הזמן: (כד) נשואין או מילה. והוא הדין פדיון הבן, שיש שם הרבה בני-אדם מסבין יחד, ועל-גדולה נגיל הדבר להמשך⁹¹.

שער הציין

(ס) פריימגדים בסעיף-קטן ח באשלא-אברהם ומה שכתב שם: תחלת שעה עשירית, לכאורה לפי מה דמשמע מגמגמא אברהם שם במסקנתו אין להתחמיר לענין למוד אחצי שעה, אולי דגם הפריימגדים לאו דוקא קאמרו. ופשוט דאם התחיל בלמוד קדם שהגיע הזמן דחייב תפלה אינו חייב להפסיק אם ישאר לו שהות אחר-כך להתפלל בזמן תפלה, כמו שם בסימן פט, עין שם במשנה ברורה⁸⁶: (ט) מגמגמא אברהם: (י) מגמגמא אברהם: (יא) הרא"ש: (יב) לךך מחמרין יותר כשמתחיל סמוך לה: (יג) ב"ח ואלהי רבה ופרישה, דלא כט"ו, וכן משמע במאירי. ועין ברשב"א דכתב גם-כן בהד"א דאם התחיל לאכל אינו מפסיק, ובדבריו נשמע ראת הש"ו מעקר. אכן זה משמע מזה, דאם עדין לא התחיל לאכל, אף כשהתייר חגורתו כדי לאכל מפסיק, והאחרונים הני"ל לא הזכירו בזה: (יד) מגמגמא אברהם: (טו) הינו דלא אמרין שיאכל, ויפסיק בתוך הסעודה: (טז) רש"י, ולא דוקא עד שתחשף ממש, אלא כל שלא ישאר זמן אחר סעודתו להתפלל כל התפלה בעוד יום: (יז) טור על-פי הגמרא: (יח) מגמגמא אברהם ופשוט: (יט) הינו אפלו תספרת דידן וכן בכל הדברים, כמו לדעה קפויא, כן מבאר במקור הדין: (כ) פני"ל מהרא"ש בברכות, עין שם:

הלכות תפלת המנחה סימן רלב

(כה) ויש אומרים דאפלו סעודה גדולה סמוך למנחה גדולה שרי (כעל המאור והגמ"ר פ"ק דשבת). ויש אומרים דסעודה קטנה (כו) אפלו סמוך למנחה קטנה שרי (טור בשם רי"י). **(כז)** ונתגו להקל כשתי הסברות, דהינו בסעודה גדולה סמוך למנחה גדולה ובסעודה קטנה סמוך למנחה קטנה, ואפשר השעם, **(כח)** משום דעכשו קורין לבית הכנסת **(כט)** לא תישנו דלמא יפשע ולא יתפלה (אגודה פ"ק דשבת) (ועין לעיל סימן פט). מיהו, בסעודה גדולה **(ל)** יש להתמיר אפלו סמוך למנחה גדולה, *ואפלו אם התחיל **(לא)** קדם לכן, **(לב)** כשמיגיע מנחה קטנה והשעה **(ל)** עוברת **(לג)** צריך לקום ולהתפלל (טור וכ"י בשם הפוסקים): **ג** והוא דאסור לאכל קדם לתורה, **(לה)** כפיצת פת **(מ)** (לה) כפיצת פת **(מ)** (לה) כפיצת פת **(מ)** (לה) כפיצת פת **(מ)**: פרות **(לד)** מתר, והוא הדין לאכל פת **(מ)** (לה) כפיצת פת **(מ)** (לה) כפיצת פת **(מ)** (לה) כפיצת פת **(מ)**: מתר:

באר היטב

יאכלו, דסעודת נשואין הוי סעודה גדולה, אבל סעודת שבת בביתו לא מקרי סעודה גדולה: **(ח) כפיצת**. דוקא ולא יותר, וגיל דלשתייה יותר מפפיצה נמי אסור, עמ"א:

אפלו קדם גטילה: **(י) עוברת**. ע"ל ס"ק ה' דאפלו עוד היום גדול צריך להפסיק אם יודע שתמשך סעודתו עד שתמשך. כתב ב"ש: כשיש חתונה בשבת ולא יצאו מבהכ"נ עד אחר חצות, יתפללו מנחה בצבור ואח"כ

משנה ברורה

וסעודת שבת **(כא)** ויום טוב לא מקרי סעודה גדולה **(כא)** [ב"י]: **(כח)** ויש אומרים וכו' ויש אומרים וכו'. שתי אלו הדעות מקלין יותר מדעות הקודמות, דלדיניהו רק באפן אחד אסור, ונתקלין זה מזה, דליש"א אומרים הראשון רק סמוך למנחה קטנה **(כב)** אסור ואפלו סעודה קטנה, אבל סמוך למנחה גדולה שרי הכל, ויש אומרים השני סביא לה בהפך, דסעודה גדולה אסור אפלו סמוך למנחה גדולה, וסעודה קטנה מתר אפלו סמוך למנחה קטנה: **(כו)** אפלו סמוך למנחה קטנה וכו'. משמע דכשהגיע זמן מנחה קטנה **(כג)** מודה דאסור להתחיל. ובהגהת מרדכי מקל גם כן, ודעתו דאין אסור אלא בסעודה גדולה סמוך למנחה קטנה, וכן משמע במהרי"ו ונתגו להקל להקל אף לאחר שהגיע זמן מנחה קטנה **(כד)** ונתגו להקל בשתי וכו'. וכן העתיקו האחרונים: **(כח)** משום דעכשו וכו'. ומרי שררכו

באור הלכה

ראשונה: * ואפלו אם התחיל קדם לכן וכו'. עין במשנה ברורה. ובדרך החיים ראיתי שפוסק דאם התחיל קדם שהגיע זמן דסמוך למנחה קטנה והינו קדם ג' שעות ומניות קדם הלילה, אפלו סעודה גדולה אין מפסיקין, ומשמע שם מנה דהינו אפלו יודע שתמשך סעודתו עד הלילה, אלא פוסק איהו זמן מועט קדם שיגמר זמן התפלה, ואפלו במקום שאין קורין לבית הכנסת, עין שם. ולכאורה הוא דלא כדעת הרמ"א. ונראה ששעם הדרך התיים, דמה שפוסק הטור דאם אין שהות להתפלל ביום אחר גמר סעודתו דפוסק מיד, ומובא פן לעיל בשלחן ערוך, הינו כשהתחיל באסור, אבל כשהתחיל בהתר אין צריך לפסק מיד, אלא פוסק איהו זמן מועט קדם שיגמר היים כדי שיכל להתפלל, ואנו סומכין על דעת המאור, דע"כ שמיגיע זמן סמוך למנחה קטנה סעודה גדולה מתר להתחיל, ואם כן נקרא אז התחיל בהתר, אבל מהרמ"א משמע דאפלו התחיל בזמן התר, לכלי עלמא צריך לקום מיד כשיגיע זמן מנחה קטנה אם יודע שתמשך סעודתו עד הלילה, וצריך עיון למעשה:

גם כן לילך להתפלל בצבור בבית הכנסת, אבל אם דרכו להתפלל ביחידות בביתו לא מהני **(כא)** ודה"ח: **(כט)** לא תישנו וכו'. אמנם מיד שקורין לבית הכנסת צריך להפסיק ולהתפלל, דאי לאו הכי מאי תפנתה [שם]. ודע דדוקא סעודה קטנה סומכין על קריאת השמש לבית הכנסת **(כד)**, אבל סעודה גדולה אין סומכין על קריאת לבית הכנסת להתיר להתחיל סמוך למנחה קטנה [דהינו מט' שעות ולמעלה], משום דשכיחא שכרות. ומשמע **(כה)** מהאחרונים, דלענין לילך למרחץ אפלו לכלא מלתא דמרחץ, וכן לענין כל הדברים שמוקד לעיל בסעיף זה, סומכין על קריאת השמש **(כז)** לבית הכנסת כמו לענין סעודה קטנה. והנה לפי זה מתר לילך בערב שבת למרחץ אפלו כשהגיע זמן מנחה קטנה **(כח)**, במקום שהשמש קורא לבית הכנסת **(כט)**. אמנם אנשי מעשה נוהגין להתפלל **(כו)** מקדם שהולכין לבית המרחץ, **(כו)** ויש שמדקדקין לומר להתפלל מקדם אפלו כשהולכין לבית המרחץ סמוך למנחה גדולה, דהינו אחר חצות, כמו שמוקד במעשה רב, אמנם הנהגין להקל בזה אין למחות בידן דיש להם על מה שייסמכו, וכנ"ל: אבל כל זה דוקא אם השמש יכריז גם לאנשי בית המרחץ לצאת מבעוד יום איהו זמן קדם השקיעה בכדי **(כט)** שייפסיק להם העת אחר צאתם להתפלל בזמנה, דאי לאו הכי לא נוכל לסמוך על זה כלל: **(ל)** יש לתמיר. הינו **(כט)** שלא לסמוך על קריאת השמש להתחיל או הסעודה, דשכיח שכרות, ובשכרות לא מהני הקריאה **(לא)**. **(ל)** ולפי זה כשיש חתונה בשבת ולא יצאו מבית הכנסת עד אחר חצות, יתפללו מנחה מקדם ואחר כך יאכלו, דסעודת נשואין הוי סעודה גדולה **(לב)**. דהינו שהתחיל **(לב)** הסעודה גדולה קדם חצות, דאז עדין זמן התר לכלי עלמא: **(לב)** כשיגיע זמן מנחה קטנה: **(לג)** צריך לקום ולהתפלל. נראה דדוקא בסעודה גדולה, ומשום דשכיחא שכרות דלא סומכין על קריאת השמש לבית הכנסת, וכנ"ל, לכך פוסק מיד, אבל בסעודה קטנה אין צריך לפסק מיד, דיוכל לסמוך ואפלו אם התחיל סעודתו אחר שהגיע זמן מנחה קטנה דפוסק מסעודתו כשיקרא השמש לבית הכנסת: **ג** **(לד)** מתר. אפלו כבר הגיע זמן מנחה קטנה, ואפלו אם אוכל הרבה פרות, דזה לא מקרי סעודה **(לד)**. וכתב בשיל העשוי מחמשת המינים גם כן מתר **(לד)** אם אינו קובע עליה **(לד)** ודה"ח: **(לה)** כפיצת. ולא יותר **(לד)**. וכתב המגן אברהם דבשתייה יותר מפפיצה נמי אסור, אף דלענין אכילה חוץ לספה חשיב עראי אף ביותר מפפיצה, בזה דהחשש הוא שפא ימשך, וזה שפך בשתייה יותר, **(לז)** אם הוא משקה המשפר. וסתם משקה מתר לשותות אפלו הרבה **(לז)**:

שער הציון

(כא) ובחיי אדם פתב דסעודת יום טוב מקרי סעודה גדולה, וצריך עיון מנן לו זה, ותלא בבית יוסף בשם הגהות מימוני מבאר להפך: **(כב)** הינו לבתמלה, אבל אם התחילו אפלו סעודה גדולה אין מפסיקין אף שהגיע זמן מנחה קטנה, כיון שיש שהות עדין לגמר גם התפלה מבעוד יום: **(כג)** מנן אברהם. אבל המעין בתוספות רבנו יהודה יראה דדעת רבנו יהודה דלא קימא לן כרבי יהושע בן לוי, ומשמע בפשיטת דאפלו משהגיע זמן מנחה קטנה מתר להתחיל, וכן משמע בהג"א, ודלא כפ"ח דכתב דאפלו לרבנו יהודה קימא לן כרבי יהושע בן לוי, והינו כשהגיע זמן מנחה קטנה, ע"ש: **(כד)** מנן אברהם ושי"א: **(כה)** מנן אברהם ודרך החיים: **(כז)** שאין רוצין לסמוך על קריאת השמש, דלאו התר ברור הוא, כמו שמוקד בחדושי רבי עקיבא איגר: **(כח)** שחוששין לדעת המחבר שחשש שפא יתעלה וימנע זה אסור אפלו להזיע בעלמא, וממילא לא מהני קריאת השמש: **(כט)** ובאמת בחוץ במינים הקצרים כשבא מבית המרחץ, תלא ויודע שמפנה על כל אדם לזרז על הדלקת הנרות שלא יעברו הזמן, ולא יהיה לו שהות עליה: **(ל)** להתפלל מנחה בזמנה, ברודא מהנכון להקדים להתפלל מנחה מקדם ואפלו ביחיד: **(כט)** רוצה לומר, דלא כמנהג העולם שנהגו להקל גם בזה, וכמו שכתב מתחלה: **(ל)** מנן אברהם בשם באר שבע: **(לא)** ולפי רהיטת לשון רמ"א משמע דהינו אפלו במקום שקורין לבית הכנסת: **(לב)** דרך החיים:

הַלְכוֹת תְּפִילַת הַמְנַחָה סִימָן רל"ב

ביאורים ומוספים

כתב הקצות השלחן (סי' כו בדה"ש ס"ק טו) שנהגו העולם להקל, אפילו סמוך למנחה קטנה, ואפילו במקום שאין השמש קורא לבית הכנסת, ובצרוף הדעה ברמ"א שסעודה קטנה מותר אף סמוך למנחה קטנה.

[משנ"ב שם]

לְמַרְחֵץ אֶפְלוּ כְּשֶׁהֵגִיעַ זְמַן מְנַחָה קְטָנָה⁽³⁹⁾, בְּמָקוֹם שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ קוֹרֵא לְבֵית הַכְּנֶסֶת⁽⁴⁰⁾.

39) וכמו שכתב לעיל (ס"ק כו) לענין אכילת סעודה קטנה קודם תפילת מנחה.

40) וכן במקום שיש צפירה המכריזה על כניסת השבת, הורה הגר"ח קניבסקי (נקיות וכבוד בתפילה עמ' צב הע' 61) שיכול להיכנס למרחץ אף לאחר שהגיע זמן מנחה קטנה.

וכן לענין תספורת בערב שבת, כתב לקמן (סי' רנא ס"ק ז) שהטעם שהעולם מקילים להסתפר אפילו כשהגיע זמן מנחה קטנה, משום שסומכים על קריאת השמש. וראה עוד מה שכתבנו שם.

אמנם לגבי ספירת העומר, כתב לקמן (סי' תפט ס"ק בג) שדוקא קודם זמנו סומכים על קריאת השמש. וכן משמע בשו"ת אגרות משה (אור"ח ח"ד סי' צט ד"ה עכ"פ), שדעה זו חולקת על מה שכתב לענין ספירת העומר.

[משנ"ב ס"ק ל]

וּבְשִׁקְרוֹת לֹא מְהַיְיָ הַקְּרִיאָה⁽⁴¹⁾ וכו', דְּסֵעוּדָת נְשׂוּאִין הֵי סֵעוּדָה גְדוֹלָה⁽⁴²⁾.

41) ולענין אלו שהולכים לישון בשבועות בעלות השחר, כתב בשו"ת שבת הלי' (ח"י סי' מט) שהעיצה המובחרת היא להעמיד 'שומר', והוסיף, שאף שכתב במשנ"ב שלסעודה גדולה לא מועילה קריאת השמש ואם כן לכאורה כל שכן שלא תועיל לשינה, שהרי הוא משתקע בשינה, אך יש לומר שדוקא שמש לא מועיל כיון שאינו שומר פרטי, אבל העמדת 'שומר' לעצמו מועילה גם בשינה. וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שבת ח"ד עמ' שעו) לענין אכילה קודם ספירת העומר. וראה מה שכתבנו לקמן סי' תפט ס"ק בג.

42) וסעודת נשואין, ביאר הפתח הדביר (אות י ד"ה ומ"מ) שהכוונה לסעודת שבע ברכות [שהרי אין נושאים נשים בשבת].

[משנ"ב ס"ק לד]

וְאֶפְלוּ אִם אוֹכֵל הִרְבָּה פְּרוֹת, דָּנָה לֹא מְקַרֵי סֵעוּדָה⁽⁴³⁾. וְתַבְשִׁיל הָעֵשׂוּי מִחֻמְשַׁת הַמֵּינִים גַּם כֵּן מְתוּרָא⁽⁴⁴⁾ אִם אֵינִי קוֹבֵעַ עֲלֵיהֶם⁽⁴⁵⁾.

43) אמנם לענין בדיקת חמץ, כתב לקמן (סי' תלא ס"ק ו) שכשהגיע זמנה אין נכון לשהות הרבה אפילו באכילת פירות, ובביה"ל (שם ס"ב ד"ה ולא יאכל) אף כתב 'שיש לאסור' אכילת פירות כשמגיע זמנה. ובטעם הדבר ביאר שם, שכיון שקבעו חכמים לכתחילה לבדוק בתחילת הלילה, אין לשהות הרבה אפילו באכילת פירות.

ובשר וגבינה, כתב לקמן (סי' תרלט ס"ק יג) לענין אכילה בסוכה, שדינים כפירות, ואין צריך לאכלם בסוכה, אלא שסיים (שם ס"ק טו) שהסכימו האחרונים שאם קובע עליהם סעודה נכון להחמיר שלא לאכלם חוץ לסוכה.

44) לענין פת הבאה בכיסנין, כתב לקמן (סי' תרלט ס"ק טז) לגבי אכילה חוץ לסוכה, שדינה כפת, ובמסגרת השלחן (על קצושיע סי' סט ס"ק ב) כתב שהוא הדין לענין אכילה קודם תפילת מנחה.

45) כאן כתב לענין תבשיל העשוי מחמשת המינים שתלי אס' המשך במילואים עמוד 59

[משנ"ב ס"ק כד]

וְסֵעוּדָת שֶׁבֶת יוֹם טוֹב לֹא מְקַרֵי סֵעוּדָה גְדוֹלָה⁽³⁴⁾.

34) מקור דבריו הוא מהבית יוסף, והשמיט את ספיקו של הבית יוסף אם כשבני ביתו מרחבים נחשבת סעודה גדולה. ומשמע, שפשוט למשנ"ב שזה לא נחשב סעודה גדולה. וכן הביא הפתח הדביר (אות י ד"ה ומ"מ) בשם ספר מנחת אהרן, שהסכמת כל האחרונים להתיר בזה.

[משנ"ב ס"ק כו]

אֶף לְאַחַר שֶׁהֵגִיעַ זְמַן מְנַחָה קְטָנָה⁽³⁵⁾.

35) אמנם לאכול בשבת סעודה שלישית קודם שהתפלל מנחה, כתב לקמן (סי' רצא ס"ק יא) שאם אינו יכול לקיימה לאחר מנחה, יכול לקיימה לכתחילה קודם מנחה, אם הוא קודם זמן מנחה קטנה, למרות שכתב לעיל (ס"ק כד) שסעודת שבת נחשבת לסעודה קטנה.

[משנ"ב ס"ק כח]

אֶקַּל אִם דָּרְכוּ לְהַתְּפִלֵּל בִּיחִידוֹת בְּבֵיתוֹ לֹא מְהַיְיָ⁽³⁶⁾.

36) וכן לענין אכילת סעודה שלישית בחצי שעה הסמוכה לצאת הכוכבים, כתב לקמן (סי' רצט ס"ק ג) שאם רגיל להתפלל במוצאי שבת בבית הכנסת, יש לסמוך על קריאת השמש לתפילה.

ומי שיש לו מנין קבוע בבית הכנסת, כתב בשו"ת אגרות משה (אור"ח ח"ד סי' צט) שמותר לו לאכול קודם התפילה אפילו בלא קריאת השמש, וכן כתב הגר"ש אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' ד אות לה וש"כ פנ"ו הע' יח ח"ג פנ"ב הע' נב) לענין מי שיש לו זמן קבוע לתפילתו, וכמו שכתב השר"ע לעיל (סי' פט ס"ו) לענין לימוד קודם התפילה [וראה מה שכתבנו לעיל ס"ק יא]. והכפ' החיים (ס"ק לה) כתב שמשמע זה כשיש מנין קבוע לתפילת מנחה, נהגו אף בני ספרד להקל כדעת הרמ"א ולאכול סעודה קטנה אף סמוך למנחה קטנה, אלא שסיים שהמחמיר בזה כדעת השר"ע תבוא עליו ברכה. מאידך, דעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק ח"ב פכ"ג אות ו) שלא התיר השר"ע (שם) כשרגיל ללכת לבית הכנסת רק לגבי לימוד, אבל להתיר אכילה, צריך דוקא קריאת השמש.

ואם מינה 'שומר' שיוכיר לו להתפלל בזמן, כתב לקמן (סי' רלה ס"ק יז) לענין לימוד קודם התפילה, ושם (ס"ק יח) לענין אכילה קודם התפילה, שמותר לו לאכול או ללמוד קודם תפילת ערבית אפילו שהגיע זמנה. וראה מה שביארנו שם.

וכן אם אוכלים באכסניה או במלון וכדומה, ובעל המקום עומד עליהם שישמרו מוקדם, כתב הקצות השלחן (סי' כו בדה"ש ס"ק טו) שמותר להם לאכול אף שהגיע זמן תפילה.

[משנ"ב ס"ק נט]

סֵעוּדָה קְטָנָה סוֹמְכִין עַל קְרִיאַת הַשֶּׁמֶשׁ לְבֵית הַכְּנֶסֶת⁽³⁷⁾ וכו', עַל קְרִיאַת הַשֶּׁמֶשׁ⁽³⁸⁾.

37) ולענין מי שלא התפלל שחרית מפני שהיה עוסק בצרכי ציבור, שכתב השר"ע לעיל (סי' צג ס"ד) שפטור מתפילה, והגיע זמן מנחה, כתב לעיל (סי' ע ס"ק ב, בשם הפמ"ג) שאסור לו לאכול קודם שיתפלל מנחה, ואפילו סעודה קטנה. ובטעם הדבר, כתב בספרו מחנה ישראל (פ"ב אות ג) שכיון שלא התפלל היום כלל, אסור לו לאכול משום 'לא תאכלו על הדם'. ומשום כך, כתב שם שאם הוא רעב הרבה וחלש לבו, נראה שמותר לו לאכול [אם כבר קיים מצות תפילין]. וכמו שכתב בשר"ע לעיל (סי' פט ס"ד). וראה עוד מה שכתבנו לעיל סי' קח ס"ק י.

38) ובתספורת של זמנינו, שהיא קלה ומסתיימת ברגעים אחדים,